

Sanh történetét. 58 000 amerikai katona halt meg Vietnamban (az észak-vietnami veszteségek nem ismertek, de talán ennek a számnak a háromszorosára rúgnak). A végén azonban kivonultak az országból, és az USA hagyta, hogy a dél-vietnamiak maguk küzdjenek – amennyire tőlük telik – az északi hódítók ellen.

Jones szándékosan kerüli az állásfoglalást. A célja nem az, hogy ítéletet mondjon. Ehelyett a harcoló tengerészgyalogosok életét veszi górcső alá. Megmutatja azt, amit oly sokan tudunk már; azt, hogy a katonák valójában nem Istenért vagy a házáért harcolnak, hanem a mellettük harcoló fiúkért, a bajtársaikért. Jones könyve sokat tett azért, hogy helyreállítsa azoknak a férfiaknak a becsületét és méltóságát, akik Vietnamban harcoltak és haltak meg; az embereket, akiket honfitársaik leköttek, amikor visszatértek az Egyesült Államokba. A könyvet már egyedül emiatt is érdemes elolvasni.

Am a hozzám hasonló olvasók, akik szívvel-lélekkel harcoltak Vietnamban, magukra maradnak a kérdéssel: vajon megérte? Jones nem válaszol, és bölcsen teszi. Pontosan tudja, hogy erre a kérdésre nekünk magunknak kell megtalálnunk a választ.

(*Washington Independent Review of Books*)

Shehan Karunatilaka³

Srí Lanka, a megosztott sziget

Samanth Subramanian: This Divided Island: Stories From The Sri Lankan War (Hamish Hamilton, 2014, 320 oldal) című könyvének bemutatása

Ha belegondolunk, hogy mennyi nyomdafestéket és tintát használtak fel a témáról szóló írásokhoz, akkor akár azt is mondhatnánk, hogy Srí Lanka háború utáni története külön műfaj-

nak tekinthető. A polgárháború befejeződése utáni eseményekről, illetve helyzetről szóló szavak attól a 2009. májusi naptól kezdve gyűlnek, amikor az ország szinte minden lapjának címlapján megjelentek a Velupillai Prabhakarannak, a Tamil Tigrisek vezetőjének véres fejét ábrázoló képek. Nagy kár, hogy az összegyűlt szavak között nem szerepel a béke szó...

Megszámolni is nehéz lenne, hogy hány oldalt töltöttek meg a lapokban a sziget északi része elfoglalásának történetéről szóló különböző jelentések és fényképek, hogy hány erről a témáról szóló szépirodalmi mű és riportkönyv jelent már meg eddig. A hivatalos történetírás – ahogy azt C. A. Chandraprema *Gota's War (Gota háborúja)* című könyvében olvashatjuk – tagadja, hogy a kormány ágyúkkal lött a saját népére és hidegvérrel kivégezte az ellenségeit, tagadja, hogy napjainkban is elrabol és megkínóz embereket és támogatja a kisebbségek elnyomását. Ez a nézet azonban csak Srí Lankán tekinthető ortodoxiának, és már több oldalról is cáfolták. Ellentmondanak neki a szemtanúk beszámolóai a háború utolsó napjainak eseményeiről, amiket Gordon Weiss, az ENSZ tisztségviselője gyűjtött össze *The Cage (A ketrec)* című könyvében, illetve az a háborús áldozatokkal készített szívszaggató interjúsorozat is, amit a BBC tudósítója, Frances Harrison adott közre a *Still Counting The Dead (A halottak száma még ismeretlen)* című munkájában. Mindkét könyv egy olyan országot mutat be, ahol még mindig dúl a háború, és amely még mindig vérzik. A Srí Lanka-i vezetés mindkettőt külföldi propagandának tartja, amelynek célja, hogy elsüllyessze a mi „úszó paradicsomunkat”.

Kíváncsi voltam, hogy Samanth Subramanian *This Divided Island: Stories From The Sri Lankan War (Ez a megosztott sziget: Történetek a Srí Lanka-i háborúból)* című könyvét hogyan fogadják majd ebben a környezetben. Bizonyos körökben – főleg azokban, amelyek a nagy hatalmú Radzsapaksze-csoport köré tömörülnek – áruállással felérő tevékenységnek számít, ha Srí Lankáról úgy beszélnek, mintha a szigetország nem „Ázsia csodája” lenne. Azt akarjuk, hogy a külföldiek a strandjainkon napozzanak ahelyett, hogy a múltunkban vájkálnának.

3 Shehan Karunatilaka Srí Lanka-i író. *Chinaman: The Legend Of Pradeep Mathew (Porcelánember: Pradeep Mathew legendája)* (Jonathan Cape, 2011) című regénye két tekintélyes irodalmi díjat is elnyert.

A *Megosztott sziget* inkább élménybeszámoló, mint politikai vitairat. A szerző első könyvéhez, a *Following Fish: Travels Around The Indian Coast (A halak nyomában: Utazások az indiai partok mentén)* című munkához hasonlóan az elbeszélő „én” és annak tükröződései itt is legalább annyira részét képezik a történetnek, mint maga a téma.

A *Megosztott sziget* szorgalmas kutatómunkára épülő riportkönyv, elbeszélő újságírás a leginkább irodalmi formában. Subramaniannak jó szeme van a képekhez, jó érzéke az anekdotákhoz, és vonzódik az abszurdhoz. A leírásai a Dzsaffna melletti bombatólcsérekkel teli sikságokról éppúgy tárgyilagosak, mint a hadiözvegyekkel és az ex-terroristákkal készített borzongató interjúi. A konfliktus gyökereinek elemzését ellensúlyozzák azok az epizódok, ahol hősrünk stricikkel beszélget a politikáról, kóbor kutyák üldözik vagy végignézi, ahogy (épp egy tehetetlen rendőr orra előtt) lerombolnak egy muzulmán szentélyt. Az elbeszélő hang elég rugalmas ahhoz, hogy a komoly és kevésbé komoly elemeket úgy keverje, hogy azok illeszkedjenek az elbeszélés változó ritmusához.

A könyvben nagyon sok és sokféle karakterrel találkozunk. Vannak colombói liberálisok, dzsaffnai értelmiségiek, buddhista mérsékelték és fasiszták (mindkét utóbbi csoport tagjai sáfársárga köpenyeket viselnek), muzulmánok, akiket északról elűztek, keleten pedig lőtték rájuk, tamilok, akik a kormányerők oldalán harcoltak, tamilok, akik a Tamil Tigriseket segítették, tamilok akik mindkét előbbi oldal támadásainak ki voltak téve, az elesettek (tekintet nélkül arra, hogy melyik oldalon harcoltak) özvegyei, és végül az „eltűntek” árnyai.

A Srí Lanka-i háború utáni időkről szóló írásokkal az a probléma, hogy a legtöbb gyorsan azonosítja a maga ellenségképét vagy bűnbakját, és ezzel felfedi azt a „politikai árut”, amivel házal. A burjánzó szereposztás lehetővé teszi, hogy Subramanian több szemszögből is megvizsgálja egy zavaros konfliktus bonyolult elemeit. „Tüntesd fel az ellenségedet olyan színben, mintha nálad kevésbé lenne emberi, és a harc könnyebbnek, igazságosabbnak és kevésbé bonyolultnak fog tűnni. A hadviselés számos

pszichológiai trükkből áll, nem utolsósorban azokból, amiket saját magadon alkalmazol.”

Az elejétől fogva kerüli azt a kliséjét, hogy Srí Lanka alakját egy könnyesepphez hasonlítsa, és helyette úgy festi le a szigetet, mintha egy kézigránát lenne, aminek a Dzsaffna-félsziget a biztosítószége. Úgy véli, hogy a mosolygós, boldog sziget történetének középpontban az erőszak áll, az erőszak, ami nem köthető kizárólagosan egyetlen etnikumhoz, valláshoz vagy frakcióhoz.

Túl sok amatőr történész összpontosít a háború utolsó szakaszának atrocitásaira ahelyett, hogy az azt megelőző három évtizedre figyelne. Subramanian legokosabb húzása – akár szándékosan, akár egyszerűen a kronológia miatt alakult így –, hogy a könyv első részét a Tamil Tigrisek alapos elemzésének és az általuk elkövetett atrocitások feltárásának szenteli. Egy olyan ügyet ír le, ami a sajátjai ellen fordult, besorozta a gyerekeit, lemészárolta a szomszédait és kirabolta a követőit. „Ez volt az a háború, amit a Tigrisek először elvesztettek; a háború, ami a sziget tamiljainak feltétel nélküli szeretetéért és a vitathatatlan jogért folyt, hogy a nevükben harcoljanak. Amint ez a háború elveszett, amint ezt a földet felperzselték, csak idő kérdése lehetett volna, hogy a Tigrisek elvesztik a másik háborút is.” Ez lehetővé teszi számára, hogy kiegyensúlyozza a mérleg két serpenyőjét azzal, hogy figyelmét arra fordítja, hogyan alakította a buddhista nacionalizmus Srí Lanka történelemét, és dokumentálja, hogyan használják ugyanazok az erők az építészetet és a régészetet arra, hogy a színhala (a szingalézek) kulturális dominanciáját rákényszerítsék a rettegő kisebbségekre.

„Az egyik szentély [...], amit az elesett katonák szülei alapítottak [...] a civilizációtól sugárzó Buddhát ábrázolta, aki egy erdő közepén ül és pusztá buddhai mivolta által tart kordában egy csapat zavarodott, sötét bőrű vadembert. A vademberek tamilok voltak, ez elég világos. A Buddha, a szeretet és kedvesség megszemélyesítője embereket talált, akiket gyűlölhettek.”

A könyv olvasása közben rengetegszer találkozhatunk szürreális elemekkel. Egy felvillanyozott Prabhakarant, aki többször is megnézi

a 300 című filmet,⁴ mielőtt csatába vonulna; egy dzsaffnai bár, ahol csak Oroszlán és Tigris márkájú sör⁵ lehet kapni – még hozzá minden írónia nélkül –; egy kormánypárti köpönyegforgató, aki egy szál alsógatyában fut végig az utcán és közben a pisztolyával lövöldöz. Még arra is jut hely, hogy a dzsaffnai veteránautókról beszéljen.

A smaragdsziget termékeny erőszakának bizonyítéka, hogy a *Megosztott sziget* alapos elemzése nem terjed ki a nemzetet megosztó eddigi összes konfliktusra. Kevés figyelmet kap a két barbár marxista felkelés és erőszakos elfojtásuk, éppúgy, mint ahogy az a szerep is, amit más országok (elsősorban nagyobb szomszédunk) játszott a lángok szításában.

Az egyetlen dolog, ami miatt aggódtam, az a „nagy befejezés” hiánya volt, a jófajta, régimódi végkövetkeztetésé, ami megmondja nekünk, hogy miért vagyunk megosztottak, miért vagyunk erőszakosak, és hogy van-e remény bármelyikünk számára. Csakhogy egy olyan szigeten, ami nem hajlandó szembenézni a múltjával, egy ilyen lezárás illúzióvá vált. Milliók cipelik magukkal a sírig a bánatukat és a testi-lelki sebhelyeiket. Talán őszintébb úgy befejezni, ahogy Subramanian is teszi.

„Az emberek még mindig félelemben éltek, és néhány közülük még mindig hirtelen, természetellenes módon halt meg. A düh még mindig áthullámozott a szigeten. [...] Miután magáévá tette egy háborúban álló ország temperamentumát, Sri Lanka elfelejtett más módon élni.”

„Miért jó nekem ez a beszélgetés?” kérdezi egy muszlim férfi, aki felidézi, hogyan könyörgött sírva a hatéves unokaöccse azért, hogy engedjék haza, mielőtt szájba lőtték volna. Subramanian azzal válaszol, hogy ezeket a történeteket rögzíteni kell, de azonnal tudja, hogy milyen üresen csengenek a szavai.

Ezzel nem értek egyet. Fontos és szükséges is azoknak a történeteknek a feljegyzése, amelyeket kizártak a hivatalos narratívából.

4 A 300 Frank Miller azonos című képregényének 2007-ben készült filmadaptációja (r.: Zack Snyder). A film és a képregény a Kr. e. 480-as thermopülai csata eseményeit dolgozza fel „történelmi fantasy” műfajban.

5 A tigris a tamilokra, míg az oroszlán a szingalézre utal.

Nyilvánvaló, hogy egy olyan országban, ahol a történelmet eltörlik, ahol a csöcselék felülbírálja a törvényeket, ahol a múlttal üzletelni lehet, ahol írókat rabolnak el és weboldalakat blokkolnak, ott inkább ujjal mutogatunk valamire, minthogy elfogadjuk a hibánkat.

A *Megosztott sziget* egy intelligens, árnyalt munka, ami dicséri a sziget szépségét és figyelmeztet az előtte álló borzalmakra. A könyv valószínűleg vitákat fog kiváltani abban az országban, amelyről szól. És ez csak jó dolog lehet. Mert ha elég tintát használunk fel az íráshoz és elég sok történetet osztunk meg, akkor talán el tudjuk kerülni, hogy még több vér folyjon.

(Mint)

Emily Gowers

Egy római város különös utóélete

Ingrid D. Rowland: From Pompeii: The Afterlife of a Roman Town (Harvard University Press, 2014, 328 oldal) című könyvének bemutatása

1962-ben sok Itáliába látogató külföldi turista számára a pizzák, az Amalfi limonádé, az eszpresszó-kávéfőzők és Sophia Loren búvkörében forgott az első találkozás a nehéz idők után ismét virágzásnak indult, száguldozó Olaszországgal. Pompeji és Herculaneum megtekintése szinte kötelező megállóhelynek számított mindazoknak, akik megengedhették maguknak, hogy a Grand Tour, a világ körüli út modern változatára induljanak. A két ókori romvárost felkereső turisták között volt egy amerikai kislány, aki ekkor még aligha sejtette, hogy az első látogatás olyan élménynek bizonyul, ami jövőjére, egész későbbi életére meghatározó befolyást gyakorol majd – még úgy is, hogy Pompeji kapui aznap épp zárva voltak...

A nagy pillanatot egy családi fotó is megörökíti. A képen látható szemüveges, copfos kislány Herculaneumra irányítja a fényképezőgépét és komoly tekintettel méregeti a látványt,